
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Robert Mossé : La Monnaie (Bilans de la connaissance économique)
Librairie M. Rivière, Paris 1950.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἐπιστήμης παρουσιάζει πλείστους δυσκολίας διὰ τὴν ὀρθίαν παρακολούθησιν ταύτης. Ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ δημοσίευσίς μεγίστου ἀριθμοῦ συγγραμμάτων καθιστοῦν λίαν δυσχερῆ τὴν ἀνάγνωσιν, ἐκ μέρους τῶν οἰκονομολόγων, ὄλων τῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καταβάλλεται προσπάθεια μιᾶς συνθετικῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς παρουσιάσεως εἰς τὸ κοινὸν τῶν «*Surveys of Economics*».

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Mossé, *La Monnaie*. Ὁ συγγραφεὺς ὑπόσχεται τὴν δημοσίευσιν σειρᾶς συγγραμμάτων, ἅτινα πρόκειται νὰ παρουσιάσουν μίαν συνθετικὴν εἰκόνα τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἔργον, ὁ καθηγητὴς H. S. Ellis συνέγραψε τὴν Γενικὴν εἰσαγωγὴν. Ἐπασκολουθεῖ ἡ κυρία ἐργασία τοῦ καθ. Mossé (σ. 15—117), παρουσιάζουσα μίαν συνοπτικὴν καὶ συνθετικὴν εἰκόνα τῶν ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν περὶ Νομίσματος κατὰ τὰ τελευταῖα πενήκοντα ἔτη. Ἔπονται, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Παρατηρήσεις*» μίαν ἐργασίαν τοῦ L. Federici καὶ ἑτέρα τοῦ R. Triffin (σ. 121—147).

Εἰς τὰς τελευταίας πενήκοντα σελίδας δημοσιεύονται κριτικαὶ ἀναλύσεις 100 συγγραμμάτων, ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων, περὶ Νομίσματος, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα πενήκοντα ἔτη.

Εἶναι προφανές ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς μορφῆς διευκολύνουν κατὰ πολὺ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπομένως ἡ προσπάθεια τοῦ καθηγητοῦ Mossé εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου. Ἀναμένομεν μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν δημοσίευσιν καὶ τῶν ἄλλων τόμων, ἧτοι: «*Σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης*», «*Ἡ οἰκονομικὴ ψυχολογία*», τὸ «*Ἐθνικὸν εἰσόδημα*» κτλ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν γνώσεων περὶ Νομίσματος, ταῦτα συνοψίζονται ὡς ἀκολούθως:

Ἡ πρόοδος τῆς γνώσεως παρουσιάζεται ὡς μία βαθυτέρα συναίσθησις τῆς ἀγνοίας μας (σ. 21). Τὸ μέγα γεγονός τῆς τελευταίας πενήκονταετίας εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ χρυσοῦ ὑπὸ τοῦ χαρτονομίσματος, τοῦ ὁποῦ ὁμοῦς ἐγένετο καὶ γίνεται καθημερινῶς κατάχρησις. Ἐγένετο σαφῶς πλέον ἀντιληπτὴ ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ Νομίσματος ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς (σ. 46). Βεβαίως ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ἀποτελεῖ ἕν ὅλον καὶ ἐπομένως ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία, ἡ πίστις, ὁ προϋπολογισμὸς κτλ. δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μέλη μιᾶς συνολικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀκολουθητέρας ὑπὸ τῆς χώρας πολιτικῆς (σ. 108).

Οἱ νομισματικοὶ αὐτοματισμοὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκουν πλέον εἰς τὸ παρελθόν. Τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ ΧΧου αἰῶνος θὰ ἀνατρέψῃ τὴν κατάστασιν

ταύτην καὶ θὰ ἐμφανισθῆ ἔκ νέου ὁ χρυσοῦς κανὼν ; Ὁ συγγραφεὺς ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα ὅτι ἀμφιβάλλει σοβαρῶς καὶ ἀναμένει τὴν συνέχισιν τῆς σημερινῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς συνεργασίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πρακτικῆς ζωῆς, τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς διοικήσεως.

Βασ. Δαμαλᾶς

Ch. Bettelheim. L'Économie Soviétique. Paris 1950 (σελ. 472).

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τοῦ γάλλου καθηγητοῦ Gaëtan Pigou ὑπὸ τὸν τίτλον «*Traité d'économie politique*», ἐξεδόθη ἐσχάτως τὸ δωδέκατον, κατὰ σειρὰν, ἔργον, ὑπὸ τὸν τίτλον «*L'économie soviétique*» ὑπὸ τοῦ Ch. Bethelheim.

Ὁ συγγραφεὺς ἐρευνᾷ διεξοδικῶς τὴν ἐξέλιξιν τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 μέχρι σήμερον. Ἡ ἔρευνα γίνεται ἄνευ ἰδιαιτέρων σχολίων, εἶναι ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπηλλαγμένη πάσης ἐπιρροῆς πολιτικῆς ἢ ἰδεολογικῆς. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου τοῦ μόνον κάμνει ὁ συγγραφεὺς τὴν κριτικὴν ὅτι ἡ σοβιετικὴ οἰκονομία λόγῳ τῆς διευθυνομένης μορφῆς της, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιφέρῃ ἰσορροπίαν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπάρχουν πλουσιώτατα στατιστικὰ στοιχεῖα.

Ὁ συγγραφεὺς μελετῶν τὴν σοβιετικὴν οἰκονομίαν ἐξαίρει τὰ σημεῖα ὅπου αὕτη παρουσιάζει τὰς βαθυτέρας διαφορὰς πρὸς τὰς οἰκονομίας τῶν ἐλευθέρων δημοκρατικῶν χωρῶν. Δεικνύει ὅτι, παρ' ὅλον ὅτι ἡ σοβιετικὴ οἰκονομία φέρει ὠρισμένα ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τούτων, ἢ ἐν αὐτῇ ὑπὸκατάστασις τῆς κοινωνικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ σχεδίου εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν ἔχει ἀλλοιώσει κατὰ βάσιν τὴν σημασίαν τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν «κατηγοριῶν».

Διαιρεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας εἰς τέσσαρας φάσεις. Τὴν πρώτην, ἢ ὅποια ἀρχίζει μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος τὴν ὀνομάζει «Κεφαλαιοκρατισμὸν τοῦ Κράτους». Ἡ δευτέρα, ἢ ὅποια ἀρχίζει μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τελειώνει ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτόν, εἶναι γνωστὴ ὡς «πολεμικὸς κομμουνισμὸς». Ἡ τρίτη φάσις ἀναφέρεται εἰς τὴν περίοδον τῆς Ν.Ε.Ρ. Καὶ τέλος ἡ τετάρτη ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 1928—1929, εἶναι ἡ περίοδος τῶν πενταετῶν σχεδίων, ἢ ὅποια συνεχίζεται μέχρι σήμερον.

Αἱ δύο πρῶται περίοδοι ἔχουν ὡς κριτήρια πολιτικὰ γεγονότα, ἐνῶ αἱ δύο ἕτεροι οἰκονομικὰ γεγονότα. Ὁ συγγραφεὺς δὲν κάμνει ξεχωριστὴν διάκρισιν τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας κατὰ τὰ ἔτη 1941—1944 οὔτε καὶ τῆς μεταπολεμικῆς τοιαύτης, θεωρῶν, ὅτι κριτήριον τῆς τελευταίας φάσεως εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πενταετῶν σχεδίων. Ἐν τούτοις κατ' ἴδιαν ὁ συγγραφεὺς, ἀναφέρει λεπτομερῶς τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ τὴν προκύψασαν ἀνάγκην ἀλλαγῆς τακτικῆς καὶ μεθόδων εἰς τὴν παραγωγὴν, διανομὴν καὶ κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει λεπτομερῶς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφόρων θεσμῶν καὶ οἰκονομικῶν «κατηγοριῶν» παραλλήλως πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς. Μολονότι τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας εἶναι

ἡ συλλογικὴ ἰδιοκτησία, ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἀναγνωρίζεται εἰς περιορισμένους περιπτώσεις, ὡς τοῦ εἰσοδήματος ἐξ ἐργασίας, τῶν εἰδῶν καθημερινῆς χρήσεως, τῶν μέσων ἀτομικῆς παραγωγῆς. Ἀπαγορεύεται ἡ ὑπὸ ἰδιωτῶν χρησιμοποίησις ξένης μισθωτῆς ἐργασίας. Ὑπάρχει ἐλευθερία καταναλώσεως, συνεπῶς συναγωνισμὸς ὑφίσταται μόνον μεταξύ τῶν καταναλωτῶν, καὶ εἰς τὰ κολχόζ διὰ τὰ πωλούμενα ὑπ' αὐτῶν ἐμπορεύματα τὰ ἀπομένοντα μετὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν παράδοσιν εἰς τὸ Κράτος ἑνὸς μεγάλου μεριδίου.

Τὸ χρεῖμα κυκλοφορεῖ ἐπ' εὐκαιρίᾳ πληρωμῆς τῶν μισθῶν καὶ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῶν μεμονωμένων ἀγροτῶν.

Ἡ οἰκονομία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως κατευθύνεται ὑπὸ τῆς Planification, ὠργανωμένης ἱεραρχικῶς, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἴσταιται τὸ Gosplan.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους γίνεται διὰ τοῦ συστήματος τῶν κολχόζ, σοβχόζ, τῶν σταθμῶν μηχανῶν καὶ τρακτέρ καί, τελευταῖον, ὑπὸ αὐτοτελῶν ἀγροτῶν εἰς περιορισμένην ὅμως κλίμακα.

Τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς σοβιετικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ κολλεκτιβιστικὴ ἐκμετάλλευσις, ἡ μαζικὴ χρῆσις μηχανῶν, ὁ ἰδιότυπος τρόπος καθορισμοῦ τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας τῶν ἐργατῶν ἀγροτῶν. Καθορίζονται ὑποχρεωτικαὶ ἡμέραι ἐργασίας κατ' ἔτος δι' ἕκαστον ἀγρότην καὶ ἕν μίνιμουμ ἀποδόσεως. Τὸ Κράτος ἀγοράζον ἀπὸ τὰ κολχόζ τὰ προϊόντα τῶν, ἐπὶ ὠρισμένη τιμῇ, μεταπωλεῖ ταῦτα μὲ ἠϋξημένην τιμὴν κατὰ 30—40%. Τὸ ἔσοδον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τμῆμα τοῦ σοβιετικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ὀλόκληρος ἡ προσπάθεια τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως κατευθύνθη κυρίως εἰς τὴν ἐκβιομηχάνισιν τῆς χώρας, διὰ τὴν ὁποίαν διετέθησαν τεράστια κεφάλαια. Ἡ προσπάθεια αὕτη, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἐπέτυχε κατὰ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ πολέμου, ἐπανελήφθη δὲ μετὰ τὸν πόλεμον.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐπικρατεῖ ἡ μορφή τῶν τράστ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μορφήν οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς διοικήσεως ἐξερτημένης ἐξ ἀνωτέρων ὀργανῶν. Ταῦτα περιλαμβάνουν ἀριθμὸν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ὀριζοντίας συγκεντρώσεως, ἐνῶ τὴν κάθετον συγκέντρωσιν ἀντιπροσωπεύει τὸ συνδικάτον. Ἡ σοβιετικὴ βιομηχανία διαφέρει ἀπὸ τὴν τῶν Δυτικῶν χωρῶν ὡς πρὸς τρία σημεῖα : α) ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ βιομηχανικοῦ μυστικοῦ καὶ τῶν μυστικῶν κατασκευῆς, ὅπερ ἔχει τὴν δυνατότητα ἀμέσου ἐπεκτάσεως εἰς ὀλόκληρον τὸν κλάδον τῆς βιομηχανίας τῆς χρήσεως τῶν νέων τεχνικῶν μεθόδων, β) ἀπὸ τὴν εὐρύτητα καὶ τὸν ταχὺν ρυθμὸν τῶν ἐπενδύσεων, γ) ἀπὸ τὸν ἐσχεδιασμένον χαρακτήρα τούτων.

Μεγάλῃ προσπάθειᾳ καταβάλλεται διὰ τὴν κατάρτησιν εἰδικευμένων ἐργατῶν. Ἡ ἔτησίᾳ εἰς νομισματικὰς μονάδας παραγωγικότης τοῦ Ρώσου ἐργάτου ἦτο κατὰ τὸ 1937 ἴση τῆς τοιαύτης τοῦ Ἄγγλου καὶ Γερμανοῦ ἐργάτου καὶ πολὺ μικρότερα τοῦ Ἀμερικανοῦ. Τοιαύτη ὅμως σύγκρισις δὲν δύναται νὰ γίνῃ, διότι οἱ ὄροι ἐργασίας ἐν Ρωσίᾳ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικοὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐλευθέρως χώρας, ἀφοῦ οἱ ἐργάται ἐν Ρωσίᾳ ἐργάζονται περισσότερας ὥρας, ὑποχρεωτικῶς, ὑπὸ παρακολούθησιν καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον βασιίζεται ἐπὶ τῆς κολλεκτιβιστικῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ κυκλοφορία ἀγαθῶν συνεπάγεται ὄχι μεταβίβασιν ἰδιοκτησίας ἀλλὰ δικαιώματος διαχειρίσεως ἢ χρήσεως. Τὸ ἐμπόριον εἶναι κρατικὸν καὶ συνεργατικὸν (ἀγροτικόν). Τὸ δελτίον, καταργηθὲν τὸ 1936, ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύϊ κατὰ τὸν πόλεμον καὶ κατηργήθη ἐκ νέου τὸ 1947.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἀποτελεῖ κρατικὸν μονοπώλιον, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Κράτους διοικητικῶς. Ὑπάρχουν εἰσαγωγικοί δασμοί, μὴ ἔχοντες χαρακτήρα ταμιευτικὸν ἢ προστατευτικὸν. Τὸ νόμισμα ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς Κρατικῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς (Gosbank).

Τὸ σοβιετικὸν νόμισμα παίζει δύο κυρίους, διακεκριμένους καὶ ἀλληλοσυμπληρουμένους ρόλους. Εἰς τὴν πώλησιν εἰς τοὺς ἰδιώτας εἰδῶν καταναλώσεως, ὑπὸ τοῦ Κράτους, τὸ νόμισμα εἶναι τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ καταναλωταὶ ἐπικυρώνουν τρόπον τινὰ τὴν κοινωνικὴν πρωτοβουλίαν τὴν ἀντιπροσωπευομένην διὰ τοῦ πλάνου. Εἰς τὸ στάδιον τῆς κυκλοφορίας τῶν μέσων παραγωγῆς, ὅτε τὸ πλᾶνον δὲν ὑποβάλλεται ἀκόμη εἰς ἐπικύρωσιν, ἀλλὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν πραγματοποιήσιν του, τὸ νόμισμα εἶναι ὄργανον ἐλέγχου τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πλάνου. Τὸ σοβιετικὸν νόμισμα εἶναι οὐδέτερον κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὸ πλᾶνον καθορίζει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νομίσματος.

Ἡ πίστις διεξάγεται ὑπὸ τῆς κρατικῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς καὶ τεσσάρων εἰδικῶν, κατὰ παραγωγικοὺς κλάδους, Τραπεζῶν. Ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα κατέχει τὸ μονοπώλιον τῆς βραχυπροθέσου πίστεως. Ἡ μακροπρόθεσμος χρηματοδότησις τῶν Κρατικῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται χωρὶς ἐπιτροπὴν τῶν χρημάτων ὑπὸ τούτου, δι' ὃ καὶ αἱ ἐργασίαι πίστεως δὲν εἶναι ἐργασίαι καθαρᾶς πίστεως.

Ὁ προϋπολογισμὸς εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνῶσιν δὲν ἔχει μοναδικὸν σκοπὸν τὴν κάλυψιν τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ἀντιθέτως ἐμφανίζει μέγα μέρος τῆς κινήσεως τῶν κεφαλαίων τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους περιλαμβάνει τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν δημοκρατικῶν καὶ τοὺς τοπικοὺς προϋπολογισμοὺς, ἀποτελεῖ δὲ οὗτος μέρος τοῦ δημοσιονομικοῦ πλάνου. Τὸ πλᾶνον τοῦτο εἶναι εὐρύτερον τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ὡς ἔσοδα περιλαμβάνει ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς τὰς εἰσπράξεις ἐκ φόρων τῶν προϊόντων τῶν κολχόζ, τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων κλπ. καὶ ἐκ δανείων, ὡς ἔξοδα δὲ τὰς δαπάνας διοικήσεως, τὰ κεφάλαια διὰ τὰς κρατικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς συντάξεις, τὰς ἐπιχορηγήσεις κλπ.

Ὁ σπουδαιότερος φόρος εἶναι ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν κοινωνικοποιημένων ἐπιχειρήσεων (τὸ 50—70 % τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ).

Εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνῶσιν, διὰ μέσου τῶν δημοσίων Οἰκονομικῶν, πραγματοποιεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Τὰ εἰδικὰ οἰκονομικὰ πλᾶνα καὶ τὸ γενικὸν τοιοῦτον καταρτίζονται, βάσει ὁδηγίων τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

Τοιοῦτο εἶναι, ἐν συνόψει, τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τοῦ Bettelheim. Ὁ ἀναγνώστης, μελετῶν τοῦτο, κατατοπίζεται ἐπαρκῶς ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ σημερινῆς μορφῆς τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας, κατὰ κλάδους. Ἐν τούτοις θὰ ἐνδιέφερον πληροφορίαι ἀφορῶσαι τὰς μεταφορὰς γενικῶς, τὰ μεταλλεῖα καὶ ὠρισμένους ἄλλους τομεῖς, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρονται καθόλου στοιχεῖα.

Τὸ ἔργον γραμμένο εἰς ἀπλοῦν καὶ γλαφυρὸν ὕφος ἀποτελεῖ μίαν συστηματικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἔκθεσιν, ἡ ὁποία γενικῶς ἱκανοποιεῖ τὸν ἀναγνώστην καὶ μελετητὴν.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ch. Gide καὶ **Ch. Rist**. *Histoire des doctrines économiques*, δύο τόμοι, σελ. 901, ἔκδ. 7η ἀναθεωρημένη καὶ ἐπηυξημένη, Paris 1947, Sirey.

Ὁ καθηγητὴς κ. Rist (ὅπως ἄλλως τε καὶ ὁ συνεργάτης του καθηγητῆς Gide), ἔσχε τὴν σπανίαν δι' οἰκονομολόγον τύχην νὰ ἀποκτήσῃ φήμην διεθνῇ ἀπὸ τὴν ἐκπόνησιν συγγράμματος κατὰ βάσιν διδακτικοῦ, ὅπως εἶναι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον. Τὴν ἰδίαν διεθνῇ διάδοσιν τείνει νὰ ἀποκτήσῃ τὸ νεώτερον (1938) περισπούδαστον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ κ. Rist, *Histoire des doctrines relatives au crédit et à la monnaie depuis J. Law jusqu' à nos jours*, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ 1951 εἰς β' ἔκδοσιν ἐμπλουτισμένην μετὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν θεωριῶν μέχρι τοῦ 1950⁽¹⁾.

Ἡ «Ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν», ἐμφανισθεῖσα εἰς πρώτην ἔκδοσιν εἰς Παρισίους τὸ 1909, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν⁽²⁾ καὶ δύναται ἀσφαλῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς διεθνὲς σύγγραμμα ἱστορίας τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν καὶ δογμάτων.

Κατὰ τὴν 6ην καὶ 7ην ἔκδοσιν τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐπλουτίσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Rist μετὰ δύο νέα μεγάλα κεφάλαια (σελ. 727—875), διὰ τῶν ὁποίων προσεγένετο ὁ ἀπαραίτητος συγχρονισμὸς, ἂν ὄχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πλήρους ἐπεξεργασίας ὅλου τοῦ κειμένου τοῦ ἔργου συμφώνως πρὸς τὰ πρόσφατα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ πάντως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς συμπεριλήψεως τῶν προσφάτων θεωριῶν. Τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν «Γενικὴν ἀναθεώρησιν τῶν πρὸς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς συνδεομένων θεωριῶν», τὸ δεύτερον εἰς τὴν «Σύγκρούσιν τῶν περὶ κρίσεων θεωριῶν». Ἀπὸ τῆς 6ης ἐκδόσεως ὁ συγγραφεὺς ἀφήρесе τὸ κεφάλαιον περὶ «Μπολσεβικισμοῦ».

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ ἡ πληρότης, ἡ σαφήνεια καὶ γλαφυρότης τῆς ἐκθέσεως, τέλος δὲ ἡ ἐνημερότης καὶ ὁ συγχρονισμὸς ἀμφοτέρων τῶν ὡς ἄνω ἔργων τοῦ καθηγητοῦ Rist, ἐξηγοῦν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ προῶρος (1950) μεταστὰς καθηγητῆς Joseph Schumpeter συνίστα ἀμφότερα ταῦτα εἰς τοὺς προκεχωρημένους μαθητὰς του τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard.

Εἰς τὴν 6ην καὶ 7ην ἔκδοσιν τῆς «Ἱστορίας τῶν Οἰκονομικῶν Θεωριῶν», πού προέβη ὁ κ. Rist μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνεργάτου του Gide, δὲν ἀνεθώρησε τὰ κεφάλαια τὰ ὁποῖα εἶχε καταρτίσει οὗτος, ἀρκεσθεῖς, ὡς λέγει

1. Τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὸ 1940, εἰς τὴν ἰσπανικὴν τὸ 1945 καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν τὸ 1946.

2. Μετεφράσθη ὡς γνωστὸν εἰς πλείστας γλώσσας τοῦ κόσμου μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κ. Νικ. Πατσέλη κατὰ τὸ 1930 καὶ 1931 εἰς δύο τόμους.

εις τὸν πρόλογον τῆς 7ης ἐκδόσεως (σελ. VII), εἰς τὴν ἐντὸς ἀγκυλῶν μνειαν τῶν πλέον ἀξιοσημειώτων ἔργων τῶν ἐμφανισθέντων ἀπὸ τῆς 5ης ἐκδόσεως ποῦ ἔγινε ζῶντος τοῦ Gide.

Τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπέφυγε νὰ θίξη τὰ κεφάλαια τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ συνεργάτου του, προφανῶς ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην του, ἔχει ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ μειονέκτημα ὅτι ἀφήνει ἄνευ ἀναθεωρήσεως ὠριμένα ἐκ τῶν κεφαλαίων τούτων, χρήζοντα ἐπανεξετάσεως.

I. Ἐν ἐκ τῶν κεφαλαίων τῶν γραφέντων ὑπὸ τοῦ Gide ποῦ χρήζει ριζικῆς ἀναχωνεύσεως εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μας, ὁ «Μαρξισμὸς» (σελ. 517—553).

Εἰδικώτερον ἢ μαρξικὴ θεωρία τῶν «κρίσεων», ἵνα περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτήν, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ τεθῆ ἐπὶ ἄλλης βάσεως. Προτοῦ ὅμως ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς βάσεως ταύτης, πρέπει προηγουμένως νὰ τονίσωμεν ὅτι εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μάρξ ἐν γένει ἡ θεωρία τῶν «χρονίων ἢ περιοδικῶν κρίσεων ὑπερπαραγωγῆς» (Gide καὶ Rist, τόμος Β', σελ. 53)—ὡς τοιαύτην δὲ τὴν ἐκθέτει ὁ Gide—εἶναι ἤδη καθ' ἃ ὑποστηρίζομεν ὑπερνικημένη ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ μαρξικοῦ συστήματος ἀπὸ ἄλλην ἐπικρατεστέραν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος θεωρίαν. Ἔτι περισσότερον δέον ὅπως ὑπογραμμισθῆ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θέμα ἀντικρύζεται ὑπὸ τοῦ Μάρξ ὡς πρόβλημα «οἰκονομικοῦ κύκλου», ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν τοῦ ὄρου, καὶ ὅτι ὁ Μάρξ εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις εἶδε τὸ θέμα τῶν κρίσεων ὡς πρόβλημα οἰκονομικοῦ κύκλου, προηγηθεὶς μάλιστα, ὡς ὀρθῶς ὑποστηρίζει καὶ ὁ Schumpeter (*Capitalism, socialism and democracy*, β' ἔκδ. 1947 σελ. 41) αὐτοῦ τούτου τοῦ Clement Juglar.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Μάρξ θεώρησις τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος ὡς προβλήματος «οἰκονομικοῦ» ἢ «βιομηχανικοῦ κύκλου», φαίνεται διαυγέστατα εἰς πολλὰ χωρία τοῦ ἔργου του. «Ἡ χαρακτηριστικὴ διαδρομὴ—γράφει—τῆς νεωτέρας βιομηχανίας, δηλαδὴ ὁ δεκαετής κύκλος (διακοπτόμενος ἀπὸ μικροτέρας διακυμάνσεις), ἀποτελούμενος ἐκ περιόδων μέσης δραστηριότητος, παραγωγῆς μεγάλης ἐντάσεως, κρίσεως καὶ στασιμότητος, ἐξαριτᾶται ἀπὸ τὸν συνεχῆ σχηματισμὸν, τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἀπορρόφησιν καὶ τὸν ἐπανασχηματισμὸν τοῦ βιομηχανικοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ καὶ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ» (βλ. *Capital* τόμ. Α' ἀμερ. ἔκδ. Kerr, Σικᾶγον 1926, μεταφρ. ἐκ τῆς 4ης γερμ. ἔκδ., κεφ. 25ον, τμῆμα 3ον σελ. 694—695).

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς βάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι καθ' ἡμᾶς ὀρθότερον νὰ τοποθετηθῆ ἡ μαρξικὴ θεωρία τοῦ κύκλου (καὶ ὄχι πλέον τῶν κρίσεων).

Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μάρξ εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν τρεῖς—ἀλλ' ὄχι πλήρως ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλας—κατευθύνσεις σκέψεως ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου. Αὗται εἶναι πρῶτον ἡ θεωρία τοῦ βιομηχανικοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ, δεύτερον ἡ θεωρία τοῦ πίπτοντος ποσοστοῦ τοῦ κέρδους, τρίτον ἡ θεωρία τῆς σχέσεως τῶν βιομηχανιῶν παραγωγῆς ἀγαθῶν κεφαλαίου καὶ παραγωγῆς ἀγαθῶν καταναλώσεως (Πρβλ. Joan Robinson, *An essay on marxian economics*, Λονδῖνον ἔκδ. β' 1949 σελ. 3—4).

Αἱ δύο πρῶται κατευθύνσεις δὲν εἶναι πολὺ στερεαί, διὰ τοῦτο δὲ ἐκλονίσθησαν σοβαρῶς ἀπὸ τὰ πλήγματα τῆς κριτικῆς.

Ὡς ἐπικρατεστέρα δέον νὰ θεωρηθῆ ἡ τρίτη κατεύθυνσις, τὸρον ἐντὸς τοῦ μαρξικοῦ συστήματος ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν συγχρόνων θεωριῶν. Τοῦτο τούλάχιστον ἀποδεικνύουν αἱ νεώτεραι ἔρευναι, ἀκριβῶς δὲ ἐπὶ τῆς κατευθύνσεως ταύτης ἐκθέτει ἡ Robinson τὴν θεωρίαν τοῦ κύκλου κατὰ τὸν Μάρξ (βλ. ἰδίως σελ. 41—51) ἤδη ἀπὸ τοῦ 1942, καθ' ὃ ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τὸ μνησθὲν ἔργον τῆς.

Εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἀνιοῦσα φάσις τοῦ κύκλου συνδέεται πρὸς τὴν πραγματοποίησιν ἠύξημένων ἐπενδύσεων, ὅτι ἡ κατιοῦσα φάσις αὐτοῦ συνδέεται πρὸς τὴν διενέργειαν μειωμένων ἐπενδύσεων, ὅτι ἡ κρίσις ἐκσπᾷ ὡς συνέπεια ἀνισοστασίας τοῦ μεγέθους τῆς ἀποταμιεύσεως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπενδύσεως, τοῦ μεγέθους τῆς ἐπενδύσεως μὴ καλύπτοντος πάντοτε τὸ μέγεθος τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἰσορροπία εἶναι, ὡς ἔγραφεν ὁ Μάρξ (Capital, ἐνθ' ἄνωτ., τόμος Β', κεφ. 21ον, σελ. 578), «τυχαία ὑπὸ τὰς ἀνωμάλους συνθήκας τῆς (κεφαλαιοκρατικῆς) παραγωγῆς».

Εἰδικώτερον εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην δεικνύεται διατὶ εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν ἡ μὲν γενικὴ κατανάλωσις εἶναι ἀνεπαρκῆς, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ ἐπένδυσις δὲν εἶναι πάντοτε ποσοτικῶς τοιαύτη ὥστε νὰ ἀπορροφᾷ τὸ τμῆμα τοῦ τρέχοντος συνολικοῦ εἰσοδήματος ποῦ παρακρατεῖται ἐκάστοτε ἀπὸ τῆς καταναλώσεως. Μαστίζει δηλαδὴ τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν μία χρονία καὶ περιοδικὴ ἐλάττωσις τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως.

Ἡ γενικὴ κατανάλωσις εἶναι ἀνεπαρκῆς, διότι οἱ μὲν ἐργάται λαμβάνουν κατὰ βάσιν ἡμερομίσθια στοιχειώδους συντηρήσεως καὶ ἀναπαραγωγῆς των, οἱ δὲ ἐργοδοταὶ διαθέτουν βεβαίως μεγάλα εἰσοδήματα, πλὴν ἡ μανία των πρὸς συνεχῆ συσσώρευσιν τοῦ κεφαλαίου ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πολυτελοῦς καταναλώσεως, ἣτις θὰ ἀνεπλήρου τὸ ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς ἐργατικῆς καταναλώσεως προκῦπτον ἔλλειμμα τῆς γενικῆς καταναλώσεως.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐπένδυσις εἶναι ἀνεπαρκῆς καὶ δὲν ἐξικνεῖται πάντοτε εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐκάστοτε ἀποταμιεύσεως, ἀκριβῶς διότι ἡ περιορισμένη γενικὴ κατανάλωσις τῆς κοινωνίας ἐλαττώνει τὴν δροστηριότητα τῶν βιομηχανιῶν παραγωγῆς ἀγαθῶν καταναλώσεως καὶ περιορίζει τὰ κέρδη των. Τοῦτο ὁμως, ὡς εἶναι φανερόν, παρεμποδίζει τὴν ἐπέκτασιν τῶν βιομηχανιῶν τούτων καὶ συνεπάγεται μείωσιν τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν κεφαλαίου. Ἡ μείωσις αὕτη προκαλεῖ ἀνακοπὴν τῆς ἀναπτύξεως τῶν βιομηχανιῶν κεφαλαίου, μὲ ἀποτελεσματὴν τὴν ἀνεργίαν, ἐλάττωσιν τῆς καταναλώσεως, οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ χαλάρωσιν (πρβλ. καὶ Robinson, ἄνωτ. σελ. 45—51. Βλ. ἐπίσης M. Dobb, Political economy and capitalism, Λονδίνον 1950 σελ. 79 κ.έ. P. Sweezy, The theory of capitalistic development, Λονδίνον 1946 σελ. 133 κ.έ. L. Sartre, Esquisse d'une théorie marxiste des crises périodiques, Παρίσιοι 1938, σελ. 10 κ.έ.).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι, κατὰ τὸν Μάρξ ἡ κατιοῦσα φάσις τοῦ κύκλου ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν ὑποκατανάλωσιν καὶ τὴν συνακόλουθον ταύτης ὑποεπένδυσιν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τῆς ὑπερεπενδύσεως, οἱ ὅποιοι ἀποδίδουν τὴν φάσιν ταύτην εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀποταμιεύσεως, ἥτοι εἰς τὴν ὑποαποταμίευσιν.

II. Ἀπὸ τὸ περὶ Malthus κεφάλαιον, ὅπερ ἐγράφη ἐπίσης ἀπὸ τὸν Gide, ἐλλείπει ἡ ἔκθεσις τῆς θεωρίας τῆς ὑποκαταναλώσεως καὶ τῶν κρίσεων τοῦ κλασικοῦ τούτου συγγραφέως, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς γνωστόν, ἀπέδωκαν μεγάλην προσοχὴν πολλοὶ σύγχρονοι ἐρευνηταὶ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν Keynes (βλ. τὴν

θεωρίαν εις τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ A. Hansen, σελ. 241—254). Ἐπὶ σημείων τινῶν μόνον τῆς θεωρίας ταύτης ποιεῖται ὠρι-
σμένες νύξεις ὁ καθηγητὴς Rist (βλ. σελ. 839, 858).

III. Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν δύο νέων κεφαλαίων ἅτινα προσέθεσεν ὁ Rist εἰς τὴν 6ην καὶ 7ην ἔκδοσιν, φέρον τὸν τίτλον «Ἡ σύγκρουσις τῶν περὶ κρί-
σεων θεωριῶν» ἔχει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔχει δια-
τυπωθῆ με μεγάλην ἐπιτυχίαν, ὥστε δύναται νὰ δώσῃ πλείστας ὄσας χρησί-
μους νύξεις καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς πολλάς σκέψεις καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς με-
λετητὰς τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων περὶ κύκλων ἔργων, ὡς τὰ ἀριστουρ-
γήματα τῶν καθηγητῶν C. Haberler, Prosperité et depression, 3η ἔκδ. Γενεύη
1943 καὶ A. Hansen, Business cycles and national income, Νέα Ὑόρκη, 1η ἔκ-
δοσις 1951.

Κατωτέρω θὰ διατυπώσωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις, ἀναφερομένας
εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἔκθεσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Keynes.

1ον. Κατὰ τὸν συγγραφέα (σελ. 847) ἡ μεγαλυτέρα μομφὴ ποὺ δύναται
νὰ γίνῃ κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ Keynes εἶναι ὅτι ἔχει μίαν ἀπλουστευμένην
ἀντίληψιν περὶ ἀποταμιεύσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζει ὅλην τὴν περαιτέρω
ἀποδεικτικὴν ἔκθεσίν του. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἡ ἀποταμίευσις ὑποβι-
βάζει (ἀπολύτως ἢ σχετικῶς) τὴν κατανάλωσιν.

Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὕτη εἶναι ὀρθή, διότι προφανῶς εἰς τὰς Κεϋνσια-
νάς ἐξισώσεις τὸ εἰσόδημα, ἡ κατανάλωσις, ἡ ἀποταμίευσις καὶ ἡ ἐπένδυσις
θεωροῦνται οὐχὶ ἐν τῷ γίνεσθαι ἀλλ' ὡς τετελεσμένα (ἐντὸς μιᾶς χρονικῆς
περιόδου) μεγέθη.

Ἐξεταζόμενα λοιπὸν ὡς τοιαῦτα, ἡ μὲν κατανάλωσις εἶναι ἡ χρηματι-
κὴ δαπάνη ἣτις κατηθύνθη ἐντὸς τῆς περιόδου ταύτης εἰς τὴν ἀγορὰν ἀγα-
θῶν ἀμέσου καταναλώσεως, ἡ δὲ ἀποταμίευσις εἶναι ἡ χρηματικὴ δαπάνη
ἣτις κατηθύνθη ἐντὸς τῆς αὐτῆς περιόδου εἰς τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν κεφαλαίου
(ἐπενδύσεως), ἐνδεχομένως δὲ καὶ τὸ τμήμα τοῦ εἰσοδήματος ὅπερ οὐδόλως
ἐδαπανήθη ἐντὸς τῆς ἰδίας περιόδου ἀλλ' ἀπεθησαυρίσθη.

Ὅθεν ἡ ὡς ἄνω μομφὴ οὐδόλως δύναται νὰ εὐσταθήσῃ, τοσοῦτῳ μᾶλ-
λον καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς, ὡς τοῦλάχιστον συνάγεται ἐκ διαφόρων περι-
κοπῶν τοῦ περὶ κρίσεων κεφαλαίου τοῦ βιβλίου του (π.χ. σελ. 842 κ.έ.), περι-
λαμβάνει εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ τὴν ἐπένδυσιν, δηλαδὴ τὴν
δαπάνην δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν κεφαλαίου ἢ ἄλλως πῶς τὴν ἀμέσως καὶ ἠθε-
λημένως ἐπενδυομένην ἀποταμίευσιν.

2ον. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς τὰ τῆς σχέσεως ἀποτα-
μιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως κατὰ τὸν Keynes εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ δημιουργή-
σῃ παρανοήσεις εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου.

Λέγων ὁ Keynes ὅτι *ex definitione* καὶ ἀναγκαστικῶς ἡ ἀποταμίευσις
εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐπένδυσιν, ἐννοεῖ ὅτι καὶ τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς ἀποταμι-
εύσεως ποὺ δὲν ἐπενδύεται ἀμέσως καὶ ἠθελημένως εἰς ἀγαθὰ κεφαλαίου,
ἀλλ' ἀποθησαυρίζεται, δημιουργεῖ ἐντὸς τῆς οἰκονομίας ἀποθεματοποιήσιν
ἀγαθῶν ἐν γένει, τούτέστιν ἐπένδυσιν ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ τὴν ὁποῖαν εἰσή-
γαγεν οὗτος.

Τοῦτο δὲ διότι, ἐφ' ὅσον τὸ χρηματικὸν εἰσόδημα δὲν εἶναι τίποτε ἄλ-
λο παρὰ ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (δηλαδὴ ἐν τελευ-
ταίᾳ ἀναλύσει τὸ ἄθροισμα τῆς ἀμοιβῆς τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς), τὸ

χρηματικόν τοῦτο εἰσόδημα χρησιμεύει διὰ νὰ ἀγορασθοῦν τὰ ἀντιστοιχῶς παραχθέντα ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίαι. Ἐπομένως ἂν τμήμα τι τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος ἀποθησαυρισθῆ, ἦτοι δὲν διατεθῆ οὔτε δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν ἀμέσως καταναλώσεως οὔτε δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν κεφαλαίου, ἀντίστοιχον τμήμα τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν θὰ μείνῃ ἀπώληται, τούτέστιν θὰ ἀποθεματοποιηθῆ.

*Ἄρα ὁ Keynes δὲν περιλαμβάνει, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 850, μεταξὺ τῶν τρόπων ἐπενδύσεως τὴν τοποθέτησιν ἢ ἐπένδυσιν εἰς χρῆμα, δηλαδή τὴν ἀποθησαύρισιν. Ἡ ἀποθησαύρισις εἶναι κατὰ τὸν Keynes τὸ ἀνεπένδυτον τμήμα τῆς ἀποταμιεύσεως, ἦτοι ἡ χρηματικὴ ἔκφρασις ἢ τὸ χρηματικόν ἀντίστοιχον τοῦ φαινομένου τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπενδύσεως (εἰς ἐμπορεύματα) τὴν ὁποίαν προκαλεῖ.

3ον. Εἰς τὰ περὶ ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως κατὰ τὸν Keynes δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τὸ σπουδαιότατον διὰ τὴν Κεϋνσιανὴν θεωρίαν σημεῖον ὅτι, τὸ μέγεθος τῆς ἐπενδύσεως εἶναι τὸ προσδιορίζον τὸ μέγεθος τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο διακρίνει τὴν θεωρίαν τοῦ Keynes ἀπὸ τὴν «ὀρθόδοξον» διδασκαλίαν, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει ἀκριβῶς τὸ ἀντίστροφον.

4ον. Δικαίως ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὁ φυσιοκράτης Dupont de Nemours καὶ ὁ Sismondi ὡς πρέδρομοι τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Keynes ἐπὶ τῶν δυσμενῶν συνεπειῶν πού ἔχει ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἡ ἀνεπένδυτος ἀποταμίευσις, δηλαδή ἡ ἀποθησαύρισις (σελ. 839 καὶ 848). Εἰς τοῦτο ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῆ ὅτι πρὸ τοῦ Dupont de Nemours ἀναλόγους ἀπόψεις διέτυπωσεν ὁ Quesnay, ἀργότερον δὲ καὶ ὁ Marx καὶ ἄλλοι.

Κλείοντες τὴν παροῦσαν ἀνάλυσιν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπογραμμίσωμεν, ὅτι πᾶσαι αἱ εἰς αὐτὴν διατυπούμεναι παρατηρήσεις δὲν ἀποσκοποῦν, βεβαίως, νὰ ὀμαυρώσουν, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, τὴν δικαίαν αἴγλην τῆς ὁποίας χαίρει τὸ σύγγραμμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον τόσας γενεὰς σπουδαστῶν καὶ οἰκονομολόγων ἐξέθρεψεν, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ ὑποδηλώσουν ὅτι μὲ διενέργειαν ὀρισμένων βελτιώσεων ἡ πληρότης καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία αὐτοῦ δύναται ἔτι πλέον νὰ ἐνισχυθῆ.

Στυλ. Κ. Πουλόπουλος

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

J. E. Meade : The theory of international economic policy. Τόμος I. The balance of payments. Royal Institute of International Affairs. London, Oxford University Press, 1951. σελ. XI. 432.

1. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου James Edward Meade εἶναι ἤδη γνωστὸς διεθνῶς. οὐχὶ μόνον ὡς συγγραφεὺς ἀξιολόγων ἔργων, ἀλλὰ καὶ ὡς συντάκτης ἀπὸ τοῦ 1937 μέχρι τοῦ 1940 τῶν οἰκονομικῶν ἐπισκοπήσεων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον «World Economic Surveys».

Τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔργον ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τόμον σειρᾶς ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς Γενικῆς Θεωρίας τῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς. Ὁμοῦ, μετὰ τοῦ δευτέρου ὑπὸ ἔκδοσιν τόμου, διερευνᾷ τὴν θεωρίαν τῆς Διεθνούς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς. Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ καθηγητοῦ Meade ἐξετάζει τὴν διεθνή πλευρὰν δύο στενῶς συνδεδεμένων προβλημάτων, ἥτοι τὴν διατήρησιν ἐν ἰσορροπίᾳ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τὴν ταυτόχρονον ἐξασφάλισιν πλήρους ἀπασχολήσεως μιᾶς ἐκάστης τῶν χωρῶν τούτων.

Δεδομένου ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ S. E. Meade στηρίζεται ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων περὶ διεθνούς ἐμπορίου ἐργασιῶν τῶν κυριωτέρων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σχολῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπείσέρχηται, οὔτε εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀντιμαχομένων θεωριῶν περὶ τῆς φύσεως τοῦ μηχανισμοῦ ἐξισορροπήσεως τῶν ἰσοζυγίων διεθνῶν λογαριασμῶν, οὔτε εἰς τὴν συστηματικὴν καὶ κριτικὴν αὐτῶν ἀνάλυσιν καὶ ἀξιολόγησιν, θεωροῦμεν σκόπιμον ὅπως προτάξωμεν οὐντομον εἰσαγωγὴν ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος.

2. Μέχρις ἴσως τῆς ἐνάρξεως τῆς διαμάχης περὶ λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ ἀναπροσαρμογῆς τῶν ἰσοζυγίων τῶν λογαριασμῶν κατὰ τὴν πληρωμὴν τῶν Γερμανικῶν ἐπανορθώσεων ἐκ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (1929) ἀλλ' ἀναμφισβητῆτως κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1914 περίοδον, ἐπεκράτει ἀποκλειστικῶς ἡ κλασικὴ θεωρία περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐξισορροπήσεως. Ὑπὸ τὰς γνωστὰς προϋποθέσεις τῆς διεθνούς ἀκίνησιος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, πλήρους ἀπασχολήσεως ἐσωτερικῶς καὶ διεθνῶς, ἐλευθέρου ἐμπορίου κλπ. ἡ παγκόσμιος κίνησις ἀγαθῶν ἀπετέλει συνάρτησιν τῶν ἐπιπέδων τῶν σχετικῶν τιμῶν, ἅτινα καθορίζοντο δυνάμει τῆς ἀρχῆς τῶν συγκριτικῶν ἐξόδων παραγωγῆς ἐκφραζομένων εἰς μονάδας ὁμοιομόρφου ἐργασίας. Μὲ βάσιν τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν περὶ χρήματος, ἡ ἐξισορρόπησις τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν ἐπήρχετο αὐτομάτως διὰ τῆς διεθνούς κινήσεως χρυσοῦ. Οὕτω, κατὰ τὴν κλασικὴν θεωρίαν περὶ τοῦ μηχανισμοῦ ἀναπροσαρμογῆς, αἱ μεταβολαὶ τῶν σχετικῶν ἐπιπέδων τῶν τιμῶν κατεῖχον πρωτεύουσαν σημασίαν. Ἡ κλασικὴ θεωρία ἀπέδιδεν ἐπίσης κεντρικὴν θέσιν εἰς τὸ νομισματικὸν σύστημα.

Βεβαίως, ἡ ἰσχύς τῆς κλασικῆς θεωρίας περὶ διεθνούς ἐμπορίου ἠμφισβητήθη κατὰ καιροὺς ἐκ διαφόρων πλευρῶν, πλὴν ὅμως δὲν διετυπώθη ἑτέρα

πλήρης ἐξήγησις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ ὅτι αἱ πρὸ τοῦ 1930, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ W. Taussig ἀναληφθεῖσαι στατιστικαὶ ἐπαληθεύσεις τοῦ μηχανισμοῦ ἐξισορροπήσεως περιωρίζοντο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κλασικὴν θεωρίαν. Πρὸς τούτοις ἐμελετήθησαν τὰ ἰσοζύγια λογαριασμῶν διαφόρων χωρῶν, τὸσον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν κανόνα, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰ καθεστῶς τοῦ ἐλευθέρως διακυμαινομένου συναλλάγματος, καὶ δὴ ὑπὸ συνθήκας εὐνοϊκᾶς διὰ τὸν «πειραματικὸν ἔλεγχον» τῆς θεωρίας τοῦ μηχανισμοῦ ἀναπροσαρμογῆς λόγω τῆς τεραστίας εἰσορῆς διεθνoῦς κεφαλαίου. ἥτις ἀπετέλει τὸν μοναδικὸν ἢ τὸν κυριώτερον παράγοντα διαταραχῆς τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν στατιστικῶν αὐτῶν ἐρευνῶν, κατ' ἄλλους μὲν φαίνεται νὰ ἀπετέλεσαν ἀδιάσειστον ἐπαλήθευσιν τῆς κλασικῆς θεωρίας, κατ' ἄλλους δὲ ἀνεπαρκῆ, πλὴν ἴσως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Καναδᾶ, ἥτις διερευνήθη κατ' ἀριστοτεχνικὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ J. Viner.

Πάντως ἡ αὐτόματος λειτουργία τοῦ χρυσοῦ κανόνος ὡς ἀποτελεσματικῆς μέσου διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν μέχρι τοῦ 1914 ἐπεβεβισιώθη ὑπὸ τῆς κατὰ τὸ 1918 ἐν Μ. Βρετανίᾳ δημοσιευθείσης ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Cunliffe. Αὕτη ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἱκανοποιητικῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ διεθνoῦς ἐξισορροπήσεως πρὸ τοῦ 1914 καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι «αἱ ἀναπροσαρμογαὶ τῶν ἰσοζυγίων διεθνῶν πληρωμῶν ἐπήρχοντο πρωτίστως διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν σχετικῶν δαπανῶν παραγωγῆς, συνεπείᾳ τῶν πληθωρικῶν καὶ ἀντιπληθωρικῶν ἐπιδράσεων τὰς ὁποίας συνεπήγοντο αἱ διεθνεῖς μετακινήσεις χρυσοῦ». Ἡ ἔκθεσις, συνεπῶς, αὕτη τῆς Ἐπιτροπῆς Cunliffe ἐπεβεβαίωνε τὴν τότε γενικῶς κρατοῦσαν νομισματικὴν πλευρὰν τῆς κλασικῆς θεωρίας. Μεταγενέστεραι ἐν τούτοις ἐργασίαι, ὡς αἱ τοῦ B. Whale, κατέρριψαν ἐν μέρει τὸν μῦθον περὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ τοῦ χρυσοῦ κανόνος καὶ ἀπέδειξαν τὴν κατανόησιν τῆς λειτουργίας του. Ἡ ἔλλειψις σοβαρᾶς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἀτελοῦς λειτουργίας τοῦ συστήματος τούτου ἴσως νὰ ὀφείλεται, ὡς ὑποστηρίζει ὁ καθηγητῆς J. Brown, εἰς τὸ ὅτι, παρά τὰς ἰσχυρὰς διακυμάνσεις τῶν πραγματικῶν καὶ χρηματικῶν ἡμερομισθίων εἰς τὰς οἰκονομικῶς ἐξελιγμένας χώρας, οἱ θιγόμενοι τάξεις δὲν ἦσαν πολιτικῶς ἰσχυραὶ διὰ νὰ ἔχουν ἀπήχησιν αἱ ἀπόψεις των. Παρὰ τὰς μεταγενεστέρας αὐτὰς ἐπικρίσεις, τὰ πορίσματα τῆς Ἐπιτρ. Cunliffe δὲν ἦσαν τελείως ἀστήρικτα, καθότι τὸ σύστημα τοῦ χρυσοῦ κανόνος πρὸ τοῦ 1914 παρουσίαζεν ἐπαρκῆ εὐκαμψίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεσοπόλεμον περίοδον, λόγω τῆς διεθνoῦς ἐξισορροποιητικῆς ἐπιδράσεως τῶν βραχυπροθέσμων δανείων καὶ τῆς ἀπουσίας σοβαρῶν ἀκαμψιῶν εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα.

Ἡ ἀναμφισβήτητος ἰσχύς τῆς κλασικῆς θεωρίας, καὶ ἰδίως ἡ νομισματικὴ πλευρὰ τοῦ μηχανισμοῦ ἐξισορροπήσεως, ὑπενομεύθη ἀποφασιστικῶς κατὰ τὴν μεσοπόλεμον περίοδον ὅποτε καὶ ἐσημειώθησαν ριζικαὶ μεταβολαί, δηλαδή ἐν εἶδος «ἐπαναστάσεως», εἰς τὴν καθόλου οἰκονομικὴν θεωρίαν.

Ἐν πρώτοις, οἱ στατιστικοὶ ὑπολογισμοὶ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζήτησεως ἀγαθῶν εἰσαγωγῆς τῶν οἰκονομικῶς προηγμένων χωρῶν, ὡς αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἔδειξαν ὅτι αὕτη ἦτο σημαντικῶς κατωτέρα τῆς μονάδος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄποψιν τῆς κλασικῆς σχολῆς. Ἐπομένως δὲν ὑφίστατο ἡ ὑποτιθεμένη εὐαισθησία τῆς διεθνoῦς ζήτησεως ἀγαθῶν εἰς τὰς διακυμάνσεις τῶν σχετικῶν τιμῶν. Κατὰ συνέπειαν ἡ ταχεῖα καὶ ὀμαλὴ ἐξισορρόπησις τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαρια-

σμών ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῆ εἰς ἕτερον αἴτιον. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἀπεδείχθη ὀριστικῶς ὅτι ἡ κλασικὴ θεωρία (ὡς διετυπώθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ H. Thornton καὶ διεμορφώθη ὑπὸ τοῦ J. S. Mill, ὡς ἀπέδειξεν ὁ J. Viner, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διάφορον θεωρίαν τοῦ D. Ricardo), ἠγνόησε τελείως τὴν ἄμεσον ἐξισοροποιητικὴν ἐπίδρασιν τῆς διεθνοῦς μετακινήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως (κεφαλαίων), ἣτις καθιστὰ ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις περιττὴν ἢ δευτερεύουσαν τὴν ἐπενέργειαν τῆς διακυμάνσεως τῶν σχετικῶν τιμῶν. Ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ B. Ohlin ἀντίθετος τῆς κλασικῆς θεωρίας περὶ τοῦ μηχανισμοῦ ἀναπροσαρμογῆς, ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν τῆς μορφῆν μᾶλλον ἄκαμπτος καὶ ὑπερβολικὴ, τείνουσα νὰ ἀποκλείσῃ ὄλοσχερῶς τὸν ἐξισοροποιητικὸν ρόλον τῆς μεταβολῆς τῶν σχετικῶν ἐπιπέδων τῶν τιμῶν. Μετριοπαθέστεροι ὅμως συγγραφεῖς, πάντως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς «Γενικῆς Θεωρίας» τοῦ Keynes, ἐθεώρουν ἀμφοτέρας τὰς ἀντιμαχομένας ἀπόψεις ὡς μερικὰς περιπτώσεις γενικωτέρας θεωρίας. Τρίτον, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Κεϋνσιανῆς Γενικῆς Θεωρίας, κατηργήθη ἡ βασικὴ προϋπόθεσις τῆς κλασικῆς τοιαύτης περὶ πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ἐδόθη προέχουσα θέσις εἰς τὰς διακυμάνσεις τοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀπασχολήσεως ὡς παραγόντων, μερικῆς μὲν, ἀλλ' αὐτομάτου ἐξισοροπήσεως τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν. Οὕτω, κατὰ τὸν R. Nurske, ἐξηγήθησαν δύο ἀλληλένδετα ζητήματα, ἅτινα πρότερον ὑφίσταντο κεχωρισμένως ὡς τμῆμα τῆς διεθνοῦς ἐμπορίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς θεωρίας περὶ κυκλικῶν κυμάνσεων ἀφ' ἑτέρου. Δηλαδή, ὁ μηχανισμὸς ἐξισοροπήσεως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν καὶ ἡ διεθνὴς μετάδοσις τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων.

Ἐπὶ πλέον, πρόσφατοι οἰκονομετρικαὶ ἐργασίαι τείνουν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἀποψιν περὶ τῆς προεχούσης σημασίας τῆς ἐξισοροποιητικῆς ἐπιδράσεως τῶν μεταβολῶν τοῦ εἰσοδήματος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μεταβολὰς τῶν σχετικῶν τιμῶν. Οὕτω, ἀναφέρεται ἐνδεικτικῶς ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Βρετανικοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὸ τοῦ Prest διὰ τὰ ἔτη 1870—1914, ἀποδεικνύει ὅτι τὰ 75% τοῦ ὕψους τῆς κυμάνσεως τῆς καμπύλης τοῦ ὡς ἄνω χρηματικοῦ εἰσοδήματος ὠφείλοντο εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ὄγκου τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ μόνον τὰ 25% εἰς διακυμάνσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Συνεπῶς, τὰ ἰσοζύγια τῶν διεθνῶν λογαριασμῶν διετηροῦντο ἐν ἰσορροπίᾳ, οὐχὶ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον ἰσχὺν διὰ πάσας τὰς δυνατὰς περιπτώσεις, διότι ἀμφισβητεῖται καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ δυνατότης διαχωρισμοῦ τῆς σχετικῆς σημασίας ἐκάστου παράγοντος, ὡς συνέβη μετὰ ὑπολογισμοὺς τοῦ T. C. Chang, εἶναι ἐν τούτοις ἐνδείξις τῆς σχετικῆς βαρύτητος ἐκατέρου τῶν ἐξισοροποιητικῶν παραγόντων.

3. Ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ J. E. Meade ἀποτελεῖ σύνθεσιν τῶν ἀναφερθεισῶν κατευθύνσεων καὶ ἀποβλέπει νὰ παρουσιάσῃ τὴν νεωτέραν τεχνικὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν περαιτέρω αὐτῆς ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἔρευναν συγκρεκριμένων ζητημάτων (ὡς ἡ ἔλλειψις δολλαρίων, τὸ σύστημα ἐνδοευρωπαϊκῶν πληρωμῶν, ἡ ὑποτίμησις τῆς στερλίνης κλπ.), ἅτινα δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς προβλήματα ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν (σ. VII—VIII). Ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀκολουθεῖται ἡ μέθοδος τῆς στατικῆς ἰσορροπίας καὶ οὐχὶ ἡ ἀνάλυσις τῆς δυναμικῆς μεταβολῆς ἀπὸ τινος καταστάσεως ἰσορροπίας εἰς ἑτέραν καὶ τοῦτο διότι ὁ καθηγητὴς J. E. Meade θεωρεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς δυναμικῆς ἀναλύσεως ὡς λίαν πολὺ-

πλοκον πρὸς ἐπίλυσιν διεθνῶν προβλημάτων, μολονότι ἐπιχειρεῖ ἐνίοτε νὰ διατυπώσῃ τὰς ἀπόψεις του ὑπὸ δυναμικὴν μορφήν.

Τὸ ὅλον σύγγραμμα διαιρεῖται εἰς ἕξ μέρη καὶ 31 κεφάλαια. Τὸ πρῶτον μέρος, τιτλοφορούμενον «Ὁρισμοί», περιλαμβάνει τὴν ἀνάλυσιν τῶν σπουδαιωτέρων ὄρων, ἥτοι τὰς διαφόρους ἐννοίας τοῦ «ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν» καὶ «ἀνισορροπίας» αὐτοῦ. Ἐπίσης ἀναπτύσσει τὴν θεμελιώδη σχέσηιν μεταξὺ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν καὶ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Διακρίνει ἐπίσης δύο εἰδῶν παθητικότητα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν, δηλαδὴ τὴν «πραγματικὴν» καὶ τὴν «ἐνδεχομένην».

Τὸ δεύτερον μέρος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀπλουστευτικῆς προϋποθέσεως, τὴν ὅποιαν ἐχρησιμοποίησαν εὐρύτατα οἱ κλασικοί, περὶ ὑπάρξεως δύο μόνων χωρῶν. Εἰδικώτερον, εἰς τὸ κεφάλαιον IV διερευνᾶται ἡ φύσις τῶν διαφορῶν «διαταραχῶν» αἵτινες μεταβάλλουν τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν θέσιν τῶν δύο χωρῶν. Ἡ συστηματικὴ ταξινομησις τῶν πάσης φύσεως διαταραχῶν ἐνέχει μεγάλην σημασίαν, διότι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ J. Viner, ἕκαστον εἶδος διαταραχῆς δημιουργεῖ διάφορον ἀλληλουχίαν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων ἐπιδράσεων, δι' ὃ καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐπεκταθῶμεν ἀναφέροντες τὰς τρεῖς βασικὰς διακρίσεις τοῦ συγγραφέως. 1) Τὴν αὐτόματον (spontaneous), διαταραχὴν τῶν βασικῶν ὄρων τῆς οἰκονομίας «τὸ αἷτιον τῆς ὁποίας εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον καὶ νὰ μὴ τὸ ἐρευνήσωμεν, τὰ ἀποτελέσματα ὅμως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς θέσεως τῶν δύο χωρῶν ἐπιθυμοῦμεν νὰ μελετήσωμεν». Ὡς παραδείγματα αὐτομάτων διαταραχῶν ἀναφέρονται, ἡ ἀπόφασις τῶν καταναλωτῶν, διὰ τὸν α' ἢ β' λόγον, νὰ δαπανήσουν μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματός των καὶ νὰ ἀποταμιεύσουν ὀλιγώτερον, ἢ ἡ μεταβολὴ τῶν προσδοκιῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν περὶ μελλοντικῶν κερδῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῶν νέων ἐπενδύσεων εἰς μηχανάς, ἐργοστάσια κλπ. 2) Τὴν συνεπιεία «μεταβολῆς εἰς τὴν πολιτικὴν» (policy change) προκαλουμένην ἀλλαγὴν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἥτοι μεταβολὰς ἃς συνεπάγεται δεδομένη ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς πραγματοποιήσιν ὀρισμένου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ γενικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, καὶ ἰδίως ὅταν ἡ ἀπόφασις αὕτη πρόκειται νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῶν αὐτομάτων διαταραχῶν. 3) τὴν «προκαλουμένην» (induced) μεταβολὴν τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων, (σ. 43-4). Ἡ πρώτη τῶν ἀνωτέρω διακρίσεων περιλαμβάνει σημαντικὸν ἀριθμὸν δυνατῶν περιπτώσεων. Ἄλλ' ὁ καθηγητὴς J. E. Meade ἐκλέγει τυπικὰς τινὰς περιπτώσεις, ὥστε διὰ τῆς μελέτης τῆς ἐπιδράσεώς των νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μέθοδον ἣτις εἶναι ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν λοιπῶν διαταρακτικῶν παραγόντων (σ. 45).

Αἱ διερευνόμεναι περιπτώσεις εἶναι αἱ διακυμάνσεις τοῦ ὄγκου τῶν ἐσωτερικῶν δαπανῶν εἰς μίαν τῶν χωρῶν, αὔξεις τῆς παραγωγικότητος, μετατόπισις τῆς ζητήσεως, μεταβολὴ τῆς διεθνούς κινήσεως κεφαλαίων, καταβολὴ ἐπανορθώσεων, νέαι εὐκαιρίαι ἐπενδύσεως, εἰς μίαν τῶν χωρῶν καὶ ἐπιβολὴ δασμοῦ ὑπὸ μιᾶς ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐξετάζονται ἐπίσης αἱ τελικαὶ ἐπιδράσεις τῶν αὐτομάτων μεταβολῶν τῆς ἐσωτερικῆς δαπάνης διὰ τῆς διακυμάνσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν ἐπιπέδων τῶν τιμῶν ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν τῶν δύο χωρῶν, ὑπὸ τὴν ἀπλουστευτικὴν προϋπόθεσιν τῆς «οὐδετέρας οἰκονομίας», ἥτοι, σταθερὰν δημοσιονομικὴν νομισματικὴν καὶ ἐμπορικὴν πολιτικὴν ὡς καὶ ἀμετάβλητα χρηματικὰ ἡμερο-

μίσθια και τιμή συναλλάγματος. Ἐπί πλέον ὁ συγγραφεὺς τείνει νὰ θεμελιώσῃ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ ἄρθροισμα τῶν ὀριακῶν ροπῶν πρὸς εἰσαγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν εἶναι κανονικῶς μικρότερον τῆς μονάδος (σ. 67 - 68) καὶ ὅτι τὸ ἄρθροισμα τῆς ἐλαστικότητος τῆς διεθνοῦς ζητήσεως εἶναι μεγαλύτερον τῆς μονάδος (σ. 74 - 78).

Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια τοῦ δευτέρου μέρους, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει διαδοχικῶς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις, τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ τελικῶς ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν ἢ αὐτόματος μεταβολῆ τοῦ ὄγκου τῶν ἐσωτερικῶν δαπανῶν μέσῳ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως (σ. 52 - 64), διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν σχετικῶν τιμῶν τῶν προϊόντων τῶν δύο χωρῶν (σ. 65 - 81) καὶ τέλος ἐφαρμόζει τὴν μέθοδον τῆς ἀναλύσεως πρὸς σύλληψιν τῆς ἐπιδράσεως τῶν προαναφερθεισῶν ἐξ τυπικῶν περιπτώσεων αὐτομάτων μεταβολῶν (σ. 82 - 96).

Ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρεται ρητῶς, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰς θεωρητικὰς διαμάχας περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναπροσαρμογῆς, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι αἱ ἀπόψεις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μεσοπολέμου συζητήσεως περὶ τῶν Γερμανικῶν ἐπανορθώσεων, (τὸ ἐπίμαχον *transfer problem*) τῆς ὁποίας, ὡς γνωστὸν οἱ κύριοι πρωταγωνισταὶ ὑπῆρξαν οἱ J. M. Keynes, B. Ohlin καὶ G. Haberler. Οὕτω, κατὰ τὸν J. E. Meade, ἐὰν αἱ ἐνδιαφερόμεναι χῶραι ἀκολουθοῦν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν προκαλοῦσαν αὐτόματον μεταβολὴν τῶν ἐσωτερικῶν δαπανῶν ἴσην πρὸς τὸ ποσὸν τῶν ἐπανορθώσεων, καὶ ἐὰν τὸ ἄρθροισμα τῶν ὀριακῶν ροπῶν πρὸς εἰσαγωγὴν ἴσοῦται μὲ τὴν μονάδα, τότε ἢ καταβάλλουσα τὰς ἐπανορθώσεις χώρα ἀντιμετωπίζει μὲν «ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ», οὐχὶ ὅμως πρόσθετον πρόβλημα μεταβιβάσεως ποσοῦ διὰ δημιουργίας ἀντιστοίχου πλεονάσματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν ὑφίσταται τὸ πρόβλημα τῆς «μεταφορᾶς» τῶν ἐπανορθώσεων. Ἐὰν ὅμως αἱ αὐτόματοι κυμάνσεις τῆς ἐσωτερικῆς δαπάνης εἶναι μικρότεροι τῶν καταβαλλομένων ἐπανορθώσεων, ἐνδέχεται νὰ δημιουργηθῇ πρόβλημα μεταβιβάσεως, διότι αἱ μεταβολαὶ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐνδέχεται νὰ μὴ προκαλέσουν αὐτομάτως τὰς ἀπαραιτήτους μεταβολὰς εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς χώρας (σ. 93, ὑποσ. 1).

4. Τὸ Τρίτον μέρος πραγματεύεται τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταβαλλομένης οἰκονομικῆς πολιτικῆς, περιλαμβανούσης ἐνταῦθα τὴν δημοσιονομικὴν καὶ νομισματικὴν τοιαύτην. Οὕτω, ἐγκαταλείπονται δύο τῶν βασικῶν προϋποθέσεων τῆς οὐδετέρας οἰκονομίας, ὡς αὕτη ὠρίσθη εἰς σ. 47 - 8. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἢ πλέον οὐσιώδης διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν πολιτικῆς ἔγκειται εἰς τὸν διάφορον τρόπον ἐπιδράσεως τῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ. Περαιτέρω διάκρισις συνίσταται εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει, ἑκάτερα πολιτικῆ, ἥτοι «τὴν ἐσωτερικὴν ἐξισορρόπησιν», ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἄνευ σοβαροῦ πληθωρισμοῦ, καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας, ἐκδηλουμένης εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν. Εἰς τὸ κεφάλαιον ΙΧ ἐξετάζονται πέντε δυνατοὶ «συνδυασμοὶ πολιτικῆς» συνεπιεία αὐτομάτου διαταραχῆς. Μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον (X), ἔνθα διερευνᾶται τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς συγκρούσεως μεταξὺ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν οὓς ἐπιδιώκει ἢ οἰκονομικὴ πολιτικῆ, ἥτοι μεταξὺ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας. Ὑπάρχουν, ἐν τούτοις, περιπτώσεις καθ' ἃς ἢ αὕτη οἰκονομικὴ πολιτικὴ πραγματοποιεῖ ἀρμονικῶς ἀμφοτέρους τοὺς σκοποὺς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταβαλλομένης οἰκονομικῆς πολιτικῆς μελετῶνται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τόσο ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐπιδράσεων ἐφ' ἑκάστης ἐθνικῆς οἰκονομίας ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς ἑτέρας χώρας. Αἱ δυνατότητες τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς παρουσιάζονται εὐκρινῶς εἰς τὸν πίνακα 10 τῆς σ. 117.

5. Εἰς τὸ τέταρτον μέρος τοῦ ὑπὸ κρίσιν ἔργου, ὁ συγγραφεὺς ἐγκαταλείπει ἐκ νέου δύο ἐκ τῶν βασικῶν προϋποθέσεων τῆς «οὐδετέρας οἰκονομίας», ἦτοι τὰ ἀμετάβλητα χρηματικὰ ἡμερομίσθια καὶ τὴν ἀμετάβλητον τιμὴν συναλλάγματος. Καί, ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἡ ὄλη ἀνάλυσις ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι αἱ σχετικαὶ τιμαὶ μετεβλήθησαν συνεπείᾳ αὐτομάτου μεταβολῆς τῆς παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, ὥστε νὰ προκαλοῦν ἀλλοίωσιν τῶν πραγματικῶν δαπανῶν παραγωγῆς εἰς μονάδας ἐργασίας, καὶ δι' αὐτῶν μεταβολὴν τῶν χρηματικῶν ἐξόδων καὶ τῶν τιμῶν, (ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως ἀμεταβλήτων χρηματικῶν ἡμερομισθίων), νῦν ἐξετάζεται ἡ δυνατότης τῆς μεταβολῆς τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν ὡς μέσου ἐπηρεασμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας ἢ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Εἰς τὸ κεφάλαιον XI ὁ συγγραφεὺς ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καθορίσῃ ποία πολιτικὴ τιμῶν τοῦ τύπου τούτου δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ πρὸς ἐξουδετέρωσιν διαφόρου μορφῆς διαταραχῶν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν, ὑπὸ τὴν ρητὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν ἐλαστικότητων τῆς ζητήσεως εἰδῶν εἰσαγωγῆς δι' ἀμφοτέρας τὰς χώρας εἶναι μεγαλύτερον τῆς μονάδος. Ὁ πίναξ 12 (σ. 156) συνοψίζει τὰ συμπεράσματα τοῦ καθηγητοῦ J. E. Meade ὅτι δηλαδὴ ὑφίσταται δυνατότης συνδυασμοῦ οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ πολιτικῆς τιμῶν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς διαταραχῆς τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Τὸ κεφάλαιον XII ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν μία χώρα ἀκολουθεῖ οἰκονομικὴν πολιτικὴν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, μὲ ταυτόχρονον πολιτικὴν μεταβολῆς τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Εἰς τὸ ἀκολουθοῦν κεφάλαιον XII, γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεθόδου εὐκαμψίας τῶν ἡμερομισθίων ὡς πολιτικῆς ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας. Ἐνταῦθα ἐξετάζονται διάφοροι τύποι τῆς ἀγορᾶς ἐργατικῶν χειρῶν, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ εὐκαμψία τῶν ἡμερομισθίων (σ. 172).

Τὰ ἐπόμενα κεφάλαια πραγματεύονται περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνωτέρω δύο τύπων πολιτικῆς, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ χρυσοῦ κανόνος (κεφ. XIV) καὶ τῆς κυμαινομένης τιμῆς τοῦ συναλλάγματος (κεφ. XV). Ὁ πίναξ 13 (σ. 192) τοῦ τελευταίου κεφαλαίου παρουσιάζει κατὰ τρόπον περιληπτικόν, ἀλλ' ἐξόχως σαφῆ, τὸν διάφορον μηχανισμόν ἀναπροσαρμογῆς ὑπὸ τὰ δύο ὡς ἄνω νομισματικὰ συστήματα.

Τὰ τελευταῖα τέσσαρα κεφάλαια τοῦ τετάρτου μέρους, ἐξ ὧν σπουδαιότερον τὸ XVI, πραγματεύονται ἀντιστοίχως τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ εὐκαμψία τῶν χρηματικῶν ἡμερομισθίων καὶ ἡ διακυμαινομένη τιμὴ τοῦ συναλλάγματος, πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας (κεφ. XVI). Ἐπίσης τὴν συμβολὴν τῆς κερδοσκοπίας εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν τοῦ συναλλάγματος (κεφ. XVII) καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ νομίσματος ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὑπάρξεως διεθνῶν καὶ ἐγχωρίων προϊόντων (κεφ. XVIII). Ὁ καθηγητὴς Meade δέχεται τὰ συμπεράσματα τῆς κλασικῆς θεωρίας, καθ' ἣ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθῇ a priori ἡ ἐπίδρασις τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ

νομίματος ἐπὶ τῶν ὄρων τοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας, καθόσον οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν εὐνοϊκῶς ἢ δυσμενῶς. Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον (XIX) συγκρίνεται ὁ μηχανισμὸς ἀναπροσαρμογῆς μεταξὺ διαφόρων περιοχῶν τῆς αὐτῆς χώρας καὶ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν.

6. Ὀλόκληρον τὸ πέμπτον μέρος πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῶν ἀμέσων ἐλέγχων. Εἰς τὰ δύο πρῶτα (XX—XXI) κεφάλαια, ὁ καθηγητὴς J. E. Meade ἀναλύει τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ἀμέσων ἐλέγχων, δι' ὧν ἡ Κυβέρνησις χώρας τινός δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ ὠρισμένων κονδυλίων τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Οἱ ἄμεσοι ἔλεγχοι διακρίνονται εἰς οἰκονομικούς, περιλαμβάνοντας δημοσιονομικὸν καὶ νομισματικὸν ἔλεγχον, καὶ εἰς ἐμπορικούς, περιλαμβάνοντας ποσοτικούς περιορισμούς ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν (ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθέρου ἢ μονοπωλιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ), διεθνεῖς κατανομὰς καὶ κρατικὰ ἐμπορικὰ μονοπώλια.

Τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς ἀσκήσεως ἀμέσων ἐλέγχων ἐπὶ τῆς διεθνοῦς κινήσεως τῶν κεφαλαίων διερευνῶνται εἰς τὸ κεφάλαιον XXI, ὡς καὶ αἱ δυσχέρειαι καὶ τὰ προβλήματα ἐφαρμογῆς των, ὑπὸ καθεστῶς, τόσον χρυσοῦ κανόνος, ὅσον καὶ διακυμαινομένης τιμῆς τοῦ συναλλάγματος. Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον (XXII) ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει τέσσαρα εἴδη δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ἅτινα δύνανται νὰ υἱοθετηθοῦν πρὸς ἐξισορρόπησιν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Ἐνταῦθα συγκρίνονται, ἀφ' ἑνός ἢ μέθοδος τῶν ἀμέσων ἐλέγχων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ πολιτικῆ ἀναπροσαρμογῆς τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Οἱ δύο μηχανισμοὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν διαφέρουν πρωτίστως βάσει τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἀσκοῦν ἐπὶ δύο πλευρῶν τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ἧτοι: α) τῶν ὄρων τοῦ ἐμπορίου καὶ β) τῆς διαρθρωτικῆς ἀλλοιώσεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κατάστασιν ἣτις θὰ διεμορφοῦτο ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθέρου ἐμπορίου. Ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ αὗται ἐνέχουν ζωτικὴν σημασίαν διότι, μεταβολὴ τῶν ὄρων τοῦ ἐμπορίου ἐπηρεάζει τὴν κατανομὴν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν χωρῶν. Ἐπομένως, ἡ εὐνοϊκὴ διαμόρφωσις τῶν ὄρων ἐμπορίου διὰ τινὰ χώραν ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὔξησιν τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐξασφαλιζομένου μεριδίου ἐκ δεδομένου πραγματικοῦ διεθνοῦς εἰσοδήματος. Μεταβολὴ πάλιν τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἐμπορίου, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ συνολικοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος, ὅπερ εἶναι διαθέσιμον πρὸς κατανομὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ναὶ μὲν ὁ καθηγητὴς J. E. Meade παραδέχεται ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ καθεστῶς ἐλευθέρων συναλλαγῶν διαμόρφωσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, δὲν ἀντιστοιχεῖ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸν μέγιστον δυνατὸν ὄγκον τοῦ πραγματικοῦ διεθνοῦς εἰσοδήματος, ἐν τούτοις ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀμέσων ἐλέγχων, ἀντὶ τῆς πολιτικῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν τιμῶν, ὡς μέσου ἐξουδετερώσεως ἀνισορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν θὰ προκαλέσῃ ὅπωςδήποτε ποιάν τινὰ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ optimum σημείου ὅπερ θὰ διεμορφοῦτο ὑπὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, καὶ οὕτω θὰ ἐπηρεάσῃ ζωτικῶς τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς ἀνωτάτης δυνατῆς αὔξεσεως τοῦ πραγματικοῦ διεθνοῦς εἰσοδήματος (σ. 305).

Εἰς τὸ XXIVον κεφάλαιον τονίζεται ὅτι ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ ἀμέσων ἐλέγχων καὶ τῆς ἀναπροσαρμογῆς τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπλῶς βάσει τῆς τεχνικῆς ἀποδοτικότητος αὐτῶν (ὡς μέσου ἐξισορροπήσεως τῶν ἰσοζυγίων τῶν λογαριασμῶν), ἀλλὰ δεόν νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τρία ἕτερα κριτήρια.

7. Τὸ V Ἴον καὶ τελευταῖον μέρος εἰσέρχεται πλέον εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐξισορροπήσεως, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως λειόνων τῶν δύο χωρῶν. Ἐνταῦθα ἐρευνῶνται ἡ ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς χώρας τινὸς ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν εἰσοδημάτων καὶ τῶν ἰσοζυγίων τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, ἡ ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῶν τιμῶν, ἡ χρησιμοποίησις ἀμέσων ἐλέγχων, θέτουσα ὅλον ζήτημα τῆς διεθνοῦς ἐμπορικῆς πολιτικῆς δασμῶν ἢ ἄλλων μέτρων.

8. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ καθηγητοῦ J. E. Meade διακρίνεται διὰ τὴν βαθύτητα, διαύγειαν καὶ λογικὴν συνέπειαν τῆς ἀναλύσεως τῶν πολυπλόκων ἀλληλεπιδράσεων μεγίστου ἀριθμοῦ δυνατῶν περιπτώσεων οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ κατανόησις του, ἐν τούτοις, δὲν εἶναι εὐκόλος, καθότι προϋποθέτει λήρη γνῶσιν τῶν διαφόρων ἐξελίξεων εἰς τὸν τομέα τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Βεβαίως ἡ πρακτικὴ ἀξία τῶν συμπερασμάτων τοῦ καθηγητοῦ J. E. Meade ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐκάστοτε συγκεκριμένων πραγματικῶν συνθηκῶν. Ἡ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ἐκάστοτε ἐλαστικότητων διεθνοῦς ζητήσεως ἀγαθῶν. Τοῦτο προσδιορίζει τὸν βαθμὸν ἐπαρκειᾶς τοῦ μηχανισμοῦ ἀναπροσαρμογῆς διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν σχετικῶν τιμῶν ἔναντι τοῦ μηχανισμοῦ ἐξισορροπήσεως μέσῳ τῶν διακυμάνσεων τῆς ἀπασχολήσεως αἱ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐπὶ πλέον, αἱ ὑποδείξεις τοῦ συγγραφέως, αἱ ἴσιν ἀποκλίνουν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς φιλελευθέρου οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἰσχύουν ἐφ' ὅσον οἱ φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἰς ἐκάστην χώραν ἀποδέχονται ὡς βασικοὺς τοὺς τιθεμένους ἀντικειμενικοὺς κοποὺς, ὡς ἡ πλήρης ἀπασχόλησις ὡς καὶ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισίν της. Ἄρα θεμελιώδη σημασίαν ἔχει ὁ βαθμὸς «ὠριμότητος» τῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ κράτους ὡς παράγοντος ὑπευθύνου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς πλήρους ἀποδοχῆς τῶν σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἡ ἐκλογή τῶν προσφορωτέρων ἐτῶν δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερῆς, καὶ τοῦτο διότι ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ θεωρία ἀπεκάλυψε, κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, τὸ δίλημμα ὅπερ ἐκάστη χώρα ἀντιμετωπίζει εἰς ἓνα κόσμον πολιτικῆς ἀβεβαιότητος καὶ οἰκονομικῆς ἰσταθείας. Τὸ δίλημμα συνίσταται εἰς τὴν ἐπιδίωξιν δύο πολλακῆς ἀλληλοσυγκρουομένων καὶ ἐξ ἴσου βασικῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, δηλαδή μεταξὺ σταθερότητος, ἢ καὶ πλήρους ἐσωτερικῆς ἀπασχολήσεως καὶ ἰσορροπίας τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται σύγκρουσις μεταξὺ τῶν σκοπῶν τούτων, καὶ ἡ ἐκλογή ἐκατέρας κατευθύνσεως ἔχει σοβαρωτάτας συνεπειᾶς, δέον νὰ στηρίζεται αὕτη ἐπὶ τῆς πλήρους γνῶσεως τῶν ἀναποφεύκτων συνεπειῶν, ἀμέσων καὶ ἐμμέσων. Ἀκριβῶς εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ μεγίστη σημασία τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, ὡς ὑποστηρίζει καὶ ὁ καθηγητὴς L. Robbins, ἥτοι εἰς τὴν «ἐλλογον ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων δυνατοτήτων δράσεως». Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, ὅθεν αὐτῆς, ἡ συμβολὴ τοῦ καθηγητοῦ J. E. Meade ἐνέχει ἀναμφισβήτητον σπουδαιότητα εἰς τὸν τομέα τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἀτυχῶς, δὲν εἶναι βέβαιον κατὰ ὅσον οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διεθνή οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῶν πλουσιῶν καὶ πτωχῶν χωρῶν θὰ εἶναι, εἴτε εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθοῦν τὰ διδάγματα τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, εἴτε θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ τὰ ἐφαρμόσουν ἐν ἀρὰ τὰς ἐκάστοτε ἀντιδράσεις.

N. Π. Κωνσταντινίδης

International Labor Office, «Action Against Unemployment», Geneva 1950, σελ. 260.

Τὸ βιβλίον «Action Against Unemployment» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Διεθοῦς Γραφείου Ἔργασίας καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἔκθεσιν τούτου τὴν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὴν Διεθνή Διάσκεψιν Ἔργασίας κατὰ Ἰούνιον 1950.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας ἔν ἐκ τῶν σοβαρωτέρων προβλημάτων τῆς Διεθοῦς Οἰκονομίας ἐρευνᾶται εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπὸ πρακτικῆς κυρίως ἀπόψεως κατὰ τρόπον πλήρη καὶ λεπτομερειακόν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἐκτίθενται τὰ κυριώτερα αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὰς διαφόρους κατηγορίας ἀνεργίας κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον ὡς καὶ οἱ ὑφιστάμενοι εἰς ὠρισμένας χώρας οἰκονομικοὶ παράγοντες οἱ ὅποιοι συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν ἀνεργίας.

Ὡς αἷτια προκαλέσαντα μεταπολεμικῶς τὰς κυριωτέρας μορφὰς ἀνεργίας ἀναφέρονται : α) Ἡ δυσχέρεια ἀναπροσαρμογῆς τῆς οἰκονομίας ἀπὸ πολεμικῆς εἰς εἰρηνικὴν ἢ ὁποῖα ἐπροκάλεσε τὴν ἀνεργίαν τριβῆς (frictional unemployment). β) Αἱ ἐποχιακαὶ μεταβολαὶ δραστηριότητος λόγω μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως προκαλέσαντα τὴν ἐποχιακὴν ἀνεργίαν. γ) Ἡ ρευστοποίησης ἐμπορευματικῶν ἀποθεμάτων (Ἡν. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, Γερμανία, Ἰταλία) καὶ ἡ ἐκ ταύτης μετβολὴ εἰς τοὺς ὄρους τοῦ ἐμπορίου (Βέλγιον). δ) Ἡ ἔλλειψις παραγωγικοῦ κεφαλαίου (Γερμανία, Ἑλλάς, Ἰρλανδία, Ἰσραήλ, Ἰταλία). ε) Ἡ δυσαναλογία μεταξὺ αὐξήσεως πληθυσμοῦ καὶ εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως (Χῶραι Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, Ἀσίας, Μέσης καὶ Ἀπὼ Ἀνατολῆς καὶ Λατινικῆς Ἀμερικῆς).

Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἐρεύνης ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀπασχόλησιν καὶ ἀνεργίαν εἰς τέσσαρας χώρας - ὑποδείγματα, ὅπου ἐνεφανίσθησαν μεταπολεμικῶς αἱ κυριώτεροι μορφαὶ ἀνεργίας (Βέλγιον, Γερμανικὴ Διζωνία, Ἰταλία, Ἡν. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς) ἀποδεικνύεται ὅτι μεταπολεμικῶς ἡ ἀνεργία εἶναι διάφορος ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων τῆς προπολεμικῆς.

Ἡ ἀνεργία εἰς Ἡ. Π. Α. Ἰταλίαν καὶ Γερμανικὴν Διζωνίαν προῆλθε κατὰ μέγα ποσοστὸν ἐκ τῆς ρευστοποίησεως τῶν ἀποθεμάτων καὶ ἐκ τῆς δυσχερείας ἀναπροσαρμογῆς. Ἐπίσης εἰς τὸ Βέλγιον ἡ ἀνεργία εἶχεν ὡς αἷτιον τὸν διεθνή ἀνταγωνισμὸν τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων του. Τὰ αἷτια ὁμῶς ταῦτα εἶναι παροδικά, ἐπιφέροντα προσωρινὴν μόνον μείωσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως, διαφέρουν δὲ κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰ προκαλέσαντα τὴν διαρκῆ ἔλλειψιν ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἢ ὁποῖα ἐπέφερε τὴν γενικὴν ἀνεργίαν κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ πολέμου δεκαετίαν. Παρὰ τὴν σχετικὴν ὁμῶς σταθερότητα τῆς συνολικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, σοβαρότατον παρουσιάζεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχολήσεως εἰς πολλὰς χώρας (Νότιος Ἰταλία, Ἑλλάς, Γερμανικὴ Διζωνία καὶ λοιπαὶ χῶραι Ἀνατολικῆς Εὐρώπης) λόγω τῆς ἔλλειψεως παραγωγικοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς δυσαναλογίας μεταξὺ πληθυσμοῦ καὶ παραγωγικῶν δυνατοτήτων.

Τὸ κυριώτερον μέρος τῆς μελέτης ταύτης εἶναι τὸ ἀφορῶν τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἢ δύνανται νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας.

Ὡς τοιαῦτα ἀναφέρονται καὶ ἀναλύονται ἀπὸ ὅλας τὰς ἀπόψεις τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας καὶ αἱ χρηματικαὶ παροχαὶ πρὸς τοὺς ἀνέργους. Ταῦτα εἶχον ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου ἐφαρμοσθῆ ὑπὸ τῶν περισσοτέρων πολιτισμένων χωρῶν διὰ τῶν νόμων κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας δι' ἀσφαλίσεως ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀπαραίτητα, διότι δι' αὐτῶν ἐξασφαλίζεται διὰ τὸν ἀνεργον μέρος τοῦλάχιστον τοῦ ἀπολεσθέντος ἡμερομισθίου του διὰ τὴν κάλυψιν τῶν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν του. Ἀπὸ οικονομικῆς δὲ ἀπόψεως ταῦτα συντελοῦν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς παρεμποδίσεως τῶν κυκλικῶν διακυμάνσεων δι' ἀφαιρέσεως κεφαλαίων ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν εἰς ἐποχὴν ὑψηλῆς ἀπασχολήσεως καὶ πληθωριστικῆς πίεσεως ἐπὶ τῶν τιμῶν καὶ διὰ προσθήκης αὐτῶν εἰς τὸ καταναλισκόμενον εἰσόδημα εἰς ἐποχὴν ἀντιθέτων οἰκονομικῶν τάσεων. Τὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας δι' ἀσφαλίσεως ἐν συνδυασμῷ μὲ καλὴν ὀργάνωσιν εὐρέσεως ἐργασίας συγκεντρῶνουν περισσότερα πλεονεκτήματα ἔναντι τῶν χρηματικῶν παροχῶν καὶ βοηθημάτων, τὰ ὁποῖα δέον νὰ ἐφαρμόζονται ἐπικουρικῶς μόνον εἰς ὠρισμένας εἰδικὰς περιπτώσεις πολυαρίθμων οἰκογενειῶν ἢ ἀνεργίας μακρᾶς διαρκείας.

Μετὰ σύντομον θεωρητικὴν ἀνάλυσιν τῆς σοβαρωτέρας μορφῆς ἀνεργίας τῆς γενικῆς ἢ διαρθρωτικῆς, ὡς ἀποκαλεῖται, ἀνεργίας, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἐκ τῆς μονίμου ἑλλείψεως ἐνεργοῦ ζήτησεως, ἐκτίθενται τὰ μέτρα ἐργασίας πρὸς ἀντιμετώπισιν ταύτης. Ταῦτα διακρίνονται: α) Εἰς τὰ ἐμμέλως λαμβανόμενα ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων πρὸς αὔξησιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ὡς ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων διὰ μειώσεως τῶν φόρων, πιστωτικὴ πολιτικὴ αὐξήσεως τῶν πιστώσεων καὶ μειώσεως τοῦ τόκου καὶ τὰ δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς αὔξησιν τῶν ἐξαγωγῶν. β) Εἰς τὰ ἀμέσως λαμβανόμενα ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων πρὸς αὔξησιν τῶν κρατικῶν ἐπενδύσεων (κατασκευὴ δημοσίων ἔργων) καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς καταναλώσεως εἴτε δι' αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων (χορήγησις ἐπιδομάτων καὶ βοηθημάτων κοινωνικῆς προνοίας), εἴτε διὰ μειώσεως τῶν φόρων καταναλώσεως. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τούτων διὰ τὴν ἐπίτευξιν πολιτικῆς πλήρους ἀπασχολήσεως χωρὶς τὸ ἐπακόλουθον τοῦ πληθωρισμοῦ εἶναι ἔργον πολὺ δύσκολον καὶ ἀπαιεῖται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τούτου πλήρης συνεργασία Κυβερνήσεως, ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν.

Δισεπίλυτα προβλήματα γεννῶνται ἐπίσης εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, διότι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων τούτων εἴτε αὐξάνονται αἱ κρατικαὶ δαπάναι ἄνευ ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν ἐσόδων, εἴτε μειοῦνται τὰ ἔσοδα ἄνευ μειώσεως καὶ τῶν δαπανῶν. Τὸ ἑλλειμμα δέον νὰ καλύπτεται διὰ πωλήσεως τίτλων ἢ δι' ἐκδόσεως νέου χαρτονομίσματος ἢ διὰ μειώσεως τῶν ἀποθεμάτων. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα αὐξάνεται περισσότερο διὰ τῶν κρατικῶν δαπανῶν παρ' ὅτι μειοῦται διὰ τῆς ορολογίας. Ἡ ἀντίθετος δὲ πολιτικὴ ἐφαρμόζεται εἰς ἐποχὴν πληθωριστικῆς πίεσεως ὅτε τὸ κράτος ἀφαιρεῖ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος διὰ τῆς φορολογίας ἀπὸ ὅτι προσθέτει εἰς αὐτὸ διὰ τῶν δαπανῶν του. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τούτων ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα κράτη, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν. Πάντως ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐφαρμόζουσι πολιτικὴν πλήρως ἀπασχολήσεως πρέπει νὰ περιλαμβάνουν καὶ τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ὅλης πολιτικῆς των.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζεται ὁ τρόπος βελτιώσεως τῆς ὀργανώσεως τῆς γορᾶς ἐργασίας. Αἱ ὑπηρεσίαι εὐρέσεως ἐργασίας καὶ ἐκπαιδεύσεως ἐργα-

των αποτελούν τὰς βάσεις τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας. Ἡ ὑπηρεσία εὐρέσεως ἐργασίας εἶναι ὁ κεντρικὸς συντονιστικὸς μηχανισμὸς διὰ τοῦ ὁποίου παρέχονται τὰ μέσα ἐπαφῆς ἐργατῶν καὶ εὐκαιριῶν ἐργασίας εἰς τὴν τοπικὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν διεθνῆ τοιαύτην. Ἐπίσης αἱ ὑπηρεσίαι ἐκπαίδευσέως καὶ μετεκπαίδευσέως ἐργατῶν παρέχουν τὴν εὐχέρειαν μετακινήσεως τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐργασίας εἰς ἄλλην καὶ γενικῶς διευκολύνουν τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς ζητήσεως πρὸς τὴν προσφορὰν ἐργασίας. Ἀμφότεραι αἱ ὑπηρεσίαι αὗται εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν καταπολέμησιν κυρίως τῆς ἀνεργίας τριβῆς. Ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσις τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας ἀποτελεῖ ἐπὶ πλέον σπουδαῖον μέσον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ τῶν λοιπῶν μορφῶν ἀνεργίας διότι δημιουργεῖ τὰς προϋποθέσεις διαρκοῦς ἐλέγχου καὶ παρακολουθήσεως τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς ἀνεργίας.

Ἰδιαιτέρως ἐξετάζονται τὰ προβλήματα ἀνεργίας εἰς τὰς πτωχὰς καὶ ὑποανεπτυγμένας χώρας. Εἰς τὰς χώρας ταύτας δὲν ἀρκεῖ νὰ μετακινηθῇ ὁ ἐργάτης πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται ἡ δημιουργία εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται οὗτος. Καὶ διὰ μὲν τὰς πτωχὰς χώρας, ἐὰν ἡ ἀνεργία ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξάρτησιν τῆς οἰκονομίας ἐκ τῆς παραγωγῆς ἑνὸς ἢ δύο προϊόντων μικρᾶς ἢ ἐλαστικῆς ζητήσεως ἀπαιτεῖται διὰ τὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως ἢ βιομηχανικὴ διαφοροποίησις καὶ ἡ κατασκευὴ ὠρισμένων ἔργων ὑπὸ τοῦ ἰδίου κράτους. Ἐὰν ὁμοίως ἡ ἀνεργία ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων, δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις ἀπὸ τὴν μετακίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἄλλας χώρας ὅπου ὑπάρχουν εὐκαιρίαι ἀπασχολήσεως. Διὰ τὰς ὑποανεπτυγμένας, ἐξ ἄλλου, χώρας τὰ προβλήματα εἶναι τελείως διάφορα. Ἐκεῖ ὁ κύριος κλάδος παραγωγῆς εἶναι ἡ γεωργία ὅπου ἡ ἀπασχόλησις εἶναι σχετικῶς σταθερά. Ἐν τούτοις εἰς τὰς χώρας ταύτας τὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρότατον, διότι ἡ ἀνεργία ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐποχιακῆς ἀνεργίας καὶ τῆς χρονίας ὑποαπασχολήσεως. Τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν τὰ ἐφαρμοζόμενα εἰς τὰς λοιπὰς κατηγορίας ἀνεργίας δὲν φέρουν ἀποτέλεσμα εἰς τὰς ὑποανεπτυγμένας χώρας. Χρειάζεται πλήρης ἀναδιάρθρωσις τῆς οἰκονομίας, ἐκβιομηχάνησις, ἐφαρμογὴ τῶν νέων τεχνικῶν μεθόδων, τεχνικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ταχεῖα συγκέντρωσις ἐπαρκοῦς παραγωγικοῦ κεφαλαίου διὰ τὴν δημιουργίαν εὐκαιριῶν πρὸς ἀπασχόλησιν τοῦ συνεχῶς αὐξανομένου πληθυσμοῦ.

Εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Μέσην καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν τὴν Λατινικὴν Ἀμερικὴν καὶ μερικὰς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τὸ πρόβλημα τῆς χρονίας ὑποαπασχολήσεως εἶναι ὀξύτατον, δημιουργοῦν ἐξ ἴσου σοβαρὸν κοινωνικὸν κίνδυνον μὲ τὴν διαρθρωτικὴν ἀνεργίαν. Ἐπὶ πλέον πολλοὶ τῶν χωρῶν τούτων, κυρίως ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐξαρτῶνται οἰκονομικῶς ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς περιωρισμένου ἀριθμοῦ προϊόντων πλήττονται ἐκάστοτε καὶ ἐκ τῆς διαρθρωτικῆς ἀνεργίας.

Ὁ περιορισμὸς τῆς ἐποχιακῆς ἀνεργίας καὶ τῆς χρονίας ὑποαπασχολήσεως εἰς τὰς ὑποανεπτυγμένας χώρας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν ἐργασίας καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τοῦ πληθυσμοῦ.

Οὕτω ἀπαιτεῖται :

1) Ἐξεύρεσις παραγωγικῆς ἐργασίας διὰ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν κατὰ τὰς μακρὰς περιόδους τῆς ἐποχιακῆς ἀνεργίας.

2) Παρεμπόδισις τῆς ἐτησίας αὐξήσεως τοῦ ἀπασχολησίου πληθυσμοῦ.

3) Ἐφαρμογή μεθόδων ἐντατικῆς καλλιέργειας.

4) Μείωσις τῶν κατὰ μονάδα ἀπαιτουμένων ὥρων ἐργασίας διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ αὐξήσις τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐργάτου. Τὰ μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐποχιακῆς ἀνεργίας εἶναι ἡ ἴδρυσις γεωργικῶν βιομηχανιῶν, ἡ κατασκευὴ δημοσίων ἔργων, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων μικτῆς καλλιέργειας καὶ ἡ παροχὴ εὐκολιῶν δι' ἐποχιακὴν μετανάστευσιν. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐφαρμόζονται κατ' ἐκλογὴν εἰς τὰς διαφόρους γεωργικὰς περιφερείας ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν καὶ κλιματικῶν συνθηκῶν.

Ἐξ ἄλλου διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς μονίμου ὑποαπασχολήσεως ἀναφέρονται ὡς μέτρα δράσεως: ἡ ὅσον τὸ δυνατόν καλυτέρα κατανομὴ καὶ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους δι' ἐντατικῆς καλλιέργειας ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, ἡ ἴδρυσις βιομηχανιῶν διὰ δανεισμῷ κέφαλαίων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ παρεμπόδισις αὐξήσεως τοῦ ἀπασχολησίου πληθυσμοῦ δι' ἐφαρμογῆς καταλλήλου πολιτικῆς καὶ ἡ μετανάστευσις.

Περαιτέρω ἐκτίθενται τὰ διεθνῆ μέτρα δράσεως, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐφηρμόσθησαν ἢ ἔχουν προγραμματισθῆ ὑπὸ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων καὶ τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν πρὸς καταπολέμησιν τῆς γενικῆς ἀνεργίας τῆς προερχομένης ἐξ ἐλλείψεως ἐνεργοῦ ζητήσεως.

Ταῦτα εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade in 1947 and 1949), ὁ διεθνὴς συντονισμὸς τῶν μέτρων τῶν διαφόρων κρατῶν διὰ τὴν ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως (United Nations Economic and Social Council), οἱ διεθνεῖς διακανονισμοὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν νομισμάτων τῶν χωρῶν μὲ μεγαλὸν ἐξωτερικὸν ἐμπόριον (I. M. Fund) καὶ τὰ, σχέδια διεθνοῦς σταθεροποιήσεως τῶν τιμῶν τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης (I. T. O. Int. Wheat Agreement 1949).

Ἐξ ἄλλου καὶ διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς χρονίας ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχολήσεως εἰς τὰς ὑποανεπτυγμένας χώρας ἀπαιτοῦνται διεθνῆ μέτρα δράσεως ὡς ἡ παροχὴ μακροπροθέσμων δανείων ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένων χωρῶν (International Bank of Reconstruction), ἡ παροχὴ τεχνικῆς βοήθειας (President Truman's Point Four, U. N. Programme of Technical Assistance), καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς διεθνοῦς μεταναστεύσεως (Permanent Migration Committee of the I. L. O.).

Εἰς τὸ τέλος τονίζεται ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχολήσεως ὡς κοινωνικὸν κακὸν τὸ ὁποῖον δύναται νὰ προληφθῆ, ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν σκέψιν τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἡ ἀνεργία καὶ ἡ πενία δὲν εἶναι πλέον παθητικῶς παραδεκτὰ ὡς ἀναπόφευκτα κακά. Ἡ ἐπίτευξις ὁμῶς καὶ ἡ διατήρησις τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος δὲν εἶναι ἔργον εὐκόλον. Ἀπαιτοῦνται λεπτομερῆ πρόγραμματα ἐθνικῆς καὶ διεθνοῦς δράσεως. Ἀπαιτεῖται συνεργασία ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. Ἀπαιτεῖται διεθνῆς δρᾶσις καὶ διεθνῆς συνεργασία βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι πενία εἰς μίαν χώραν σημαίνει κίνδυνον διὰ τὴν εὐημερίαν ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν.

Ἡ ἐργασία «Action Against Unemployment» εἶναι ἀποτέλεσμα μελέτης ὁμάδος ἐκ τῶν καλλιτέρων ἐμπειρογνομῶνων καὶ εἰδικῶν περὶ τὸ θέμα τοῦτο οἰκονομολόγων τοῦ κόσμου. Εἰς ταύτην ἐρευνῶνται ὅλα τὰ γεννώμενα προβλήματα, παρατίθενται στατιστικὰ στοιχεῖα ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας, καὶ

αναπτύσσονται ὅλα τὰ μέτρα δράσεως τὰ ὅποια ἐφηρμόσθησαν ἢ ἐπρογραμματίσθησαν ὑπὸ τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ τῶν Διεθνῶν Ὄργανισμῶν ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν.

Τὸ βιβλίον «Action Against Unemployment» δὲν εἶναι μόνον χρήσιμον εἰς τὸν μελετητὴν διότι παρέχει πληροφορίας καὶ ἰδέας διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας καὶ διὰ τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ παράγοντος ἐργασίας πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος. Τοῦτο συμβάλλει καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης διότι ἀναπτύσσονται εἰς αὐτὸ καὶ τὰ ἀνακύπτοντα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς πλήρους ἀπασχολήσεως οικονομικά προβλήματα, ὡς ὁ κίνδυνος τοῦ πληθωρισμοῦ, ὁ καθορισμὸς τοῦ ὕψους τῶν μισθῶν, ἡ δυνατότης ἀναπροσαρμογῆς τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος καὶ ἄλλα καὶ τίθενται οὕτω αἱ βάσεις πρὸς περαιτέρω ἔρευναν.

Α. Γ. Παγκάλου